

Szilágyi Mariann

Pécs püspökei 1000 és 1832 között – Benczenlaitner Ferenc Pál kéziratos munkájának szövegközlése

Bevezetés

Egy forrás közlésmódját a szöveg jellege, a fennmaradt szövegváltozatok száma nagymértékben befolyásolja. Benczenlaitner Ferenc *A Pécsi Széki Templom püspökeiről rövid értekezés...* című kéziratainak – tudomásom szerint – más szövegváltozata, átirata, másolata nem létezik. A PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Kézirattárában fellelhető¹ egyetlen, eredeti példány alapján így egyszerűbben vállalkozhattam a kézirat első, szöveges közlésének elkészítésére.

„Az 1832. évi első akadémiai helyesírási szabályzat előtt keletkezett szöveg betűhíven közlendő.”² Benczenlaitner szövege éppen 1832 júliusában keletkezett (fejeződött be), így mind a betűhű, mind a betű szerinti, mind a szöveg szerinti szövegközlésnek helyet adhatnánk. A szöveg betűhű közlésére két okból nem vállalkoztam: egy szöveg paleográfiai és hangjelölési sajátosságait nyomtatásban visszaadni nehéz vállalkozás, a kézirat betűkészlete pedig szinte teljesen megegyezik a ma használtakkal (kivéve az „s” formája: f-ként, illetve a ŷ mint „j”), így sok eltérő jellegzetességet nem fedezhetnénk fel. Zavaró lenne az is, hogy néhány esetben az ékezet nem a hozzá tartozó betű fölé került. Az ékezetes, hosszú magánhangzók elkülönítése a rövidektől (leginkább az u, ú és az ö, ő írásjelek esetében), valamint a kis- és nagybetűk megkülönböztetése³ további nehézségeket okozott, így a betű szerinti átirást is elvettem. A szöveg könnyebb olvasata és értelmezése érdekében – kevesebb hibalehetőséggel számolva, és az „újraírást” elkerülendő – így a szöveghű közlés mellett döntöttem. A szerző és a kor helyesírása, stílusa talán kicsit eltűnik így, de a mű tartalmában semmiképpen nem szenved kárt.

A kézirat állapota ép, nincsenek benne töredezett vagy szakadozott részek. A szöveg végig egyetlen kéz írása. A szerző fekete tintát használt, elmosódott szövegrészek nincsenek. A kézirat hat ívnyi papírból tevődik össze, rajtuk egy címert ábrázoló vízjellel, C.G. monogrammal az alján. A szöveg öt ívnyi terjedelmű, hiánytalan, nem töredékes. Oldal-számozás nincs, helyette a lap alján található custos (=őrszó) hívja fel a figyelmet a következő oldal első szavára. Nyelve végig magyar, néhány latin kifejezés azonban felbukkan (pl.: *suffraganeus*, *secretarius*). A szerző helyesírása nagyon jó,⁴ kézírása, írásképe különösen szép, könnyen olvasható, csupán egy-két olyan szöveghely van, ahol az amúgy esztétikusan

1 PEK TGYO Kt Ms 900 = Ms 1234 (A Klimo Könyvtár kéziratos anyagának része.)

2 PÉTER 2003. 119. A Magyar Tudós Társaság 1832-ben adta ki első helyesírási szabályzatát *Magyar helyesírás és szóragasztás főbb szabályai* címmel.

3 A kéziratban a nagy és kisbetűk használata még eléggé következtelen. A tulajdonnevek, a titulusok szinte kivétel nélkül nagy kezdőbetűvel íródtak. Néhány főnévnél láthatunk még nagybetűket, de itt sem mindenhol. A betűk mérete viszont nem változik.

4 Vö. 2. lábjegyzet.

megoldott áthúzások, átírások, valamint rövidítések miatt nem olvashatók a szavak.⁵ Az elhagyásos rövidítések száma elenyésző (pl. „Sz.” = Szent), inkább az egyezményes jelekkel történő és az összevonásos rövidítések⁶ a jellemzőek: „7ber” = szeptember, „Solymanak” = Solymannak. A központosítás még fejletlen, hiányos, gyakran megtévesztő. Az összetett szavak még külön íródtak (pl. „olvasó kanonok”), és külön szó még az igekötő is (pl. „megholt”). A sorvégi szóelválasztásra kettősponttal figyelmeztet, de az elválasztási szabályokat betartja. Elírások csupán néhány helyen bukkannak fel; betűk, számok elírásai vagy cseréi a leggyakoribb tévesztések: pl. „1743”-at ír az 1473 helyett, vagy „férfui”-t a férfiú helyett.⁷ Szél- és lábjegyzeteket, megjegyzéseket nem ír a szöveghez. Gyakoriak viszont a szó- és mondatrészméltelések egy- két soron belül, amelyeket szaggatott vonallal jelez. Ezen kívül rendszeresen előfordul, hogy a zöngés és zöngétlen mássalhangzókat felcseréli, pl.: mint helyett „mind” áll, 1832dikig helyett pedig „1832digik”-et olvashatunk. (1. kép)

A szerző és műve

Benczenlaitner Ferenc Pál 1783. március 25-én született Benczenlaitner Mátyás és Dolce Erzsébet gyermekeként, és 1847. április 8-án hunyt el. A Győrből Pécsre helyezett Királyi Akadémia bölcsészeti fakultásán tanult, és jogi tanulmányokat is folytatott 1800-ban. 1811-ben a Baranya megyei Bár, 1815-ben Hetvehely, 1832-ben Felsőmindszent plébánosa volt. Felsőmindszenti tartózkodása idején a plébániatemplom mellékoltárának megépítésében nagy szerepet vállalt: saját és Büthner Károly Baranya megyei főorvos költségén építtette meg a szentszéket. 1835-ben tolnai, 1844-ben vátyi főesperes volt. 1840-ben a pécsi bencésmonostori Szentlélek apátságban tevékenykedett. Életének utolsó éveiben, 1833 és 1847 között a pécsi mesterkanonokság tisztségét látta el.⁸ A nevét nem következetesen használta/írta (Benczenleitnerként, Bentzenleitnerként és Benczenlaitnerként is olvashatjuk), ami ebben a korban természetes volt.⁹ Értett, olvasott latinul, németül, és leginkább a vallástörténeti és -bölcseleti munkák vonzották. A pécsi Kimo Könyvtár hét könyvében található tulajdonosi bejegyzések is ezt támasztják alá. Ezek:¹⁰

1.) [BAERNKOPF, Johann]

Methodus recte gubernandi parochiam, et dirigendi animas in S. tribunali poenitentiae. Tyrnaviae, 1803. V. Jelinek

ms: „Francisci Benczenleitner 1818”

G.VII.40–41

⁵ Ezeket lábjegyzetben jelöltem.

⁶ JAKÓ–MANOLESCU 1987. <http://mek.oszk.hu/03200/03226/html/jako25.htm> [2015.05.23.]

⁷ Ezeket lábjegyzetben jelöltem.

⁸ SCHMELCZER-POHÁNKA 2012. 288.; MKL I. 1993. 598.; MKL IX. 2004. 306.; MKL X. 2005. 792. és <http://www.mindszentgodisa.hu/index.php?site=core/static/plebania> [2015.05.24.] További életrajzi adatok latin nyelven: BRÜSZTLE I 629., II. 70., III. 719. és AIGL 1838. 140–141.

⁹ Szepesy Ignác nevével Szepessyként, Klimó György nevével Klimóként, Széchenyi István nevével Széchényiként is találkozhatunk ebben a korban.

¹⁰ <http://kt.lib.pte.hu/cgi-bin/klimob.cgi?keres=Benczen> [2015.05.24.]

2.) BUSENBAUM, Hermann

Theologia moralis. Antehac breviter concinnata a Hermanno – nunc pluribus partibus aucta a Claudio La Croix. Ed. novissima emendata, cui praeter Librum Octavum de sanctae Cruciatæ Bulla; Tractatus theologicus de officiis confessarii; ac Bibliotheca Erronea; Propositiones tum a Conciliis, tum a summis pontificibus et ab ecclesia damnatae ab anno 1418 ad hoc usque tempus. (Index: Leonardus Colendall.) Ravennae–Venetiis, 1747. N. Pezzana.

„E libris ... procuratus Tyrnaviae A. D.ni 1810. Franciscus Benczenleitner”

Sz.Q.I.11

3.) NONNOTTE, [Claude Adrien]

Die Philosophen der drey ersten Jahrhunderte der Kirche. Oder historische Schilderungen der heydnischen Philosophen, welche nach ihrer Bekehrung durch ihre Schriften Vertheidiger des Christenthums geworden sind. [Übersetzt von Johann Christoph Zabuesnig.]

Augsburg, 1790. Gebrüder Veith.

ms: „Francisci Benczenleitner 1808”

Sz.Q.IX.4

4.) PROTICS Basil

Vera imago Romani pontificis, opposita illi, quam Photiani magistri effinxerunt, seu tractatus de primatu S. Petri et Romani episcopi. In quo paucis exponitur, ... qua Graeci Photiani ad catholicam unionem sub Clemente XI. revocabantur. Industria et conatu Basilii –.

Budae, 1804. Typis Regiae Universitatis Pestanae.

ms: „Francisci Benczenleitner 1806”

Sz.Z.IX.4

5.) [STORCHENAU, Sigmund von]

Der Glaube des Christen, wie er seyn soll. Ein philosophisch-theologisch-moralisch-praktisches Werk. Vom Verfasser der Religionsphilosophie.

Augsburg, 1792. Gerüder Veith.

ms: „Francisci Benczenleitner 1809”

Sz.X.VIII.20

6.) [STORCHENAU, Sigmund von]

Die Philosophie der Religion.

Augsburg, 1781–1788. Gebr. Veith.

ms. „Francisci Benczenleitner 1809”

Sz.X.VIII.15–16–17–18

7.) [STORCHENAU, Sigmund von]

Seltner Urkunden aus dem innern Archive der Religionsphilosophie. Vom Verfasser derselben.

Augsburg, 1791. Gebrüder Veith.

ms: „Francisci Benczenleitner 1809”

Sz.X.VIII.19

Ezek a possessor-bejegyzések 1806 és 1818 között születtek, még a Klimó Könyvtár mai Szepesy utcába történő átköltöztetése (1832) előtt. A költözés során Szepesy Ignác pécsi püspök a Klimó Könyvtár középső termét töltette fel utoljára, mely 1838-ban bekövetkezett haláláig az „Sz.P.” polcig történt meg. A későbbi püspökök aztán folytatták az „Sz.Q–Z” jelzetű, leginkább a saját tulajdonukban lévő vagy adományból származó könyvekkel a polcok feltöltését.¹¹ Schmelczér-Pohánka Éva kutatásai szerint Benczenleitner 18 művet adományozott el halála (1847) után, ebből hat kiadványt és egy kéziratot a Klimó Könyvtárnak,¹² amelyek aztán így az Sz.Q–X–Z-polcokon kaptak helyet (kivéve a G.VII.40–41 jelzetű köteteket, amelyek az Aranyteremben kaptak elhelyezést, talán a bőrkötésük miatt).

Még két forrás bizonyítja Benczenleitner jelenlétét Pécs és a pécsi könyvtár életében: Kassai József 1833-as *Szirmasztato, s gyökeresző magyar-diák szokönyv...*, valamint az 1835-ös *Vallási és Egyházi Tár* című kiadványok utolsó oldalán felsorolt előfizetők nevei között találjuk Benczenleitnert is mint kanonokot.¹³ Kassai József szófejtő szótárának kiadását Szepesy Ignác pécsi püspök támogatta, amelyet azonban sok kritika ért a benne lévő számos etimológiai tévedés és pontatlanság miatt. Annyit azonban feltételezhetünk, hogy Benczenleitner érdeklődött az aktuális magyar nyelvészeti kiadványok iránt is, amint az kézírata helyesírásában is tükröződik.

*

Benczenleitner Ferenc *A Pécsi Széki Templom püspökjeiről rövid értekezés...* című kéziratában Pécs püspökeit veszi számba az első püspöktől, Boniperttől egészen Szepesy Ignácig. Művében római számokkal jelzi az egyházi személyek sorszámaát a pécsi püspökök listáján, ahol 1832-ben a 72. pécsi püspököt jegyzi fel utolsóként. Ahogy a manuscriptum címlapján is szerepel, műve összeállításakor Koller József (1745–1832) pécsi nagyprépost *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum...*¹⁴ című, hétkötetes munkáját tekintette legfőbb forrásának. Koller József művéből csupán egy magyar nyelvű, rövidített kivonatot készített (pl. a Janus Pannoniusról szóló részt jelentősen kivonatolta), nem vállalkozott a teljes sorozat szó szerinti lefordítására. Találkozhatunk ugyanakkor – főként a tartalomjegyzékből vett – majdnem tiszta átírásokkal is. Pl.:

---

¹¹ SCHMELCZER-POHÁNKA 2012. 102.

¹² SCHMELCZER-POHÁNKA 2012. 288.

¹³ KASSAI 1833. <http://tinyurl.com/q6mprpr> [2015.05.24.]

¹⁴ KOLLER 1782–1812 I–VII.

„Georgius VIII. ab an. 1644. ad 1648.

*Georgius Zecheny nominatus Csanadiensis, Praepositus B.M.V. de Uyhel. Canonicus Strigoniensis Georgio VII. succedit anno 1644 intra 5. et 8. Aug. Confirmatur an. 1647. 6. Maji, transit ad Episcopatum Vesprimiensem an. 1648. haud serius quam 20. April.*¹⁵

„VIII. György 1644-től fogva egész 1648.-ig.

Zechenyi György csanádi püspök, Boldogságos Szűz Mária prépostja Újhelyről. Esztergomi kanonok pécsi püspöknek neveztetett és megerősítetett 6. májusban 1647-ben. Átmegyén a Veszprémi Püspökségre nem későbbben 20. áprilisban, 1648-ban. Végre Esztergomi Érsekségre magasztatott.”

Benczenlaitner nem csak kimásolta és lefordította Koller hét kötetéből az ott szereplő adatokat, de számos jelentős javítást, új adatot is felvett a pécsi prépost latin nyelvű munkájához képest. Az alábbi táblázat a két szöveg ezen eltéréseit mutatja:¹⁶

Koller	Sorszám	Püspök neve	Sorszám	Benczenlaitner
–	–	Nána	5	1134–1138
1134–1140	5	Makár	6	1138–1140
1598–1605	43	V. György	44	1598–1605
1607–1608	44	I. Ferenc	46	1607–1608
1608–1611	45	I. Péter	47	1608–1611
1611–1619	46	VIII. János	45	1607
–	–	IX. János	48	1611–1619
1637–1639	52	(IX) X. János	54	1637–1639
1658–1668	58	(X) XI. János	60	1658–1668
1668–1676	59	(XI) XII. János	61	1668–1676

Koller József egy középkori püspökről, Nánáról említést sem tesz, az V. György (1605) után következő időszak pedig teljesen eltér Benczenlaitner sorrendjétől, kihagyva IX. Pyber Jánost (Kollernél: I. Ferenc, II. Péter, VIII. János; Benczenlaitnernél: VIII. János, I. Ferenc, II. Péter, IX. Pyber János). Így a továbbiakban a János nevű püspökök száma is különbözőséget mutat a két műben. Ezen eltéréseken kívül a püspökök megválasztásának és távozásának időpontjai teljes hasonlóságot mutatnak.

¹⁵ KOLLER 1782–1812 VII. 4.

¹⁶ KOLLER 1782–1812. I–VII.

Benczenlaitner Ferenc majdnem minden püspökről részletesen beszámol, az életrajzi adatok, valamint a beiktatás, távozás/halál évének feltüntetésével. Kollerhez hasonlóan felsorolja, melyik püspök milyen pozitív változásokat, eredményeket hozott az egyházmegye életében, de személyes véleményének is hangot ad, ha úgy ítéli meg, hogy valamely egyházi méltóság „irtóztató vétkei miatt” nem volt érdemes a püspöki székre. Ezt a szubjektív hangnemet az egész műben megtartja. Minél előrébb haladunk az időben, annál teljesebb leírásokat találunk. Az utolsó két püspök, Király József és Szepesy Ignác jellemzése a legterjedelmesebb (hiszen őket személyesen is ismerte), ezzel szemben az első tizenegy középkori püspök nevét szinte csak felsorolja.

A pécsi püspökök történetét elsőként Koller József a 18–19. század fordulóján kiadott nagyszabású, latin nyelvű, vatikáni kutatásokon is alapuló hétkötetes munkájában dolgozta fel. Koller utolsó kötetének (1812) napvilágra kerülése óta a pécsi püspökre vonatkozó kutatás számos új eredményre jutott, melyet legutóbb *A pécsi egyházmegye története I.* című munka foglalt össze.¹⁷

Összevetve kéziratunk püspökeinek kinevezési adatait a 2009-ben kiadott monográfia kutatási eredményeivel, a következő eltéréseket állapíthatjuk meg 1543/1548-ig:¹⁸

Benczenlaitner	Sorszám	Püspök neve	Sorszám	Fedeles–Sarbak–Sümegi
1000–1036	1	Bonipert	1	1009–1036
1036–1070	2	Szent Mór	2	1036–1070/1075 körül
1070–1100	3	I. István	3	1093 ?
1100–1134	4	Simon	4	1108–1124/1134
1134–1138	5	Nána	5	1135
1138–1140	6	I. Makár	6	1137 e.–1139 u.
1140–1147	7	I. János	7	1142 e.–1146/1148
1147–1160	8	Antimius	8	1148–1158
1160–1170	9	II. Makár	9	1162 e.–1186
1170–1182	10	I. Jób	–	–
1182–1187	11	III. Makár	–	–
1187–1219	12	Kalán	10	1186–1218
1219–1252	13	Bertalan	11	1219–1251
1252–1254	14	Achilles	12	1251–1252
1254–1279	15	I/II. Jób	13	1252–1280

¹⁷ FEDELES–SARBAK–SÜMEGI 2009. 7–9.

¹⁸ KOSZTA 2009. 57–107. és FEDELES 2009. 109–154. A monográfia 1009-től 1543-ig közöl adatokat. Az 1548 után kinevezett püspökök életrajzi adataiban is felbukkannak a középkorra vonatkozóan megfigyelt kisebb változások a két munka között, de nem tartottam relevánsnak a táblázat többi részét kitölteni.

1279–1302/1307	16	I. Pál	14	1293–1306
–	–	Manfréd	15	1306
1307–1315	17	I. Péter	16	1307–1314
1315–1345	18	László	17	1314–1345
1346–1360	19	I. Miklós	18	1346–1360
1360–1374	20	Vilmos	19	1361–1374
1374–1408	21	Bálint	20	1374–1408
Széküresedés 1408 és 1410 között.				
1410–1420	22	II. János	21	1410–1421
1420–1445	23	Henrik	22	1421–1444
1445–1455	24	András	23	1445–1455
1456–1459	25	II. Miklós	24	1455–1459
1459–1472	26	III. János	25	1459–1472
1473–1505	27	I. Zsigmond	26	1473–1505
1505–1521	28	I. György	27	1505–1522
1521–1526	29	Fülöp	28	1522–1526
1526–1538	30	II. György	29	1526–1537
	–	Brodarics István	30	1532–1537
1538–1540	31	IV. János	31	1538–1541
1541–1548	32	Szaniszló	32	1541–1548
...				

Láthatjuk, hogy számos eltérés mutatkozik a Benczenlaitner-szöveg, valamint a 2009-es forrásmunka adatai között, noha legtöbbször csupán egy-két évnvi különbségről van szó. Szerzőnk ugyanakkor (a legtöbb esetben) egyaránt beszámol arról, hogy milyen aktus – kinevezés, megválasztás, pápai megerősítés – révén történt meg a püspöki szék betöltése. Pl.:

*„I. Antal 1553-tól fogva egész az 1557-ig.
Verantius, vagyis Vransich Antal pécsi püspök a Római
Széknek helyben hagyásával lön 4. augusztusban 1554-ben.”*

*„VI. János 1587-től fogva egész az Krisztus születése 1592-ig. Kutasy János az majdnem
másfél esztendeig üres székre neveztetik, és megerősítettik
1589. 30. januárban.”*

„V. György 1598-től fogva egész az Krisztus születése 1605-ig.
Zalatnaky György váci püspök Miklóst követte a pécsi
megyében, és 1600-ban az Apostoli Szék által megerősítettik.”

„Albert nevezetett 1642-től fogva egész az Krisztus születése 1643-ig.
Cziglédi Albert tiszteletbéli noviai püspök, a pécsi megyére való
megerősítése előtt meghalt 20. november felé, 1643-ban.”

Verancsics Antal a mai szakirodalom álláspontja szerint 1554-től állt a pécsi megye élén, Benczenlaitner (és Koller) szerint azonban már 1553-tól; a Római Szék általi helybenhagyás történt 1554-ben. Ez figyelhető meg VI. János esetében is, akit szerzőnk szerint már 1587-ben ott találunk a pécsi püspöki székben az 1589-es megerősítése előtt. Ugyanakkor V. Györgynél azt állapíthatjuk meg, hogy csak 1600-ban nyert megerősítést – a mai szakirodalom által is elfogadott – 1598-as megválasztása után.¹⁹ Azaz, az eltérések egyik oka talán abból fakad, hogy Koller és Benczenlaitner a fenti fogalmakat nem különíti el a püspökök prozopográfiai adatainak felsorolásánál. Az is észrevehető, hogy csak 1408 után említenek széküresedést, a középkorban (minden bizonnyal a rendelkezésükre álló kevés forrás miatt) folyamatosnak vélik a püspöki jelenlétet az egyházmegye élén.

Láthatjuk, hogy leginkább csak a középkori, 1346 előtti adatok esetében mutatkoznak lényeges különbségek a két szöveg összevetésekor. „A 11. század végéről nem maradtak ránk hiteles források arról, hogy ekkortájt ki vezette a pécsi egyházmegyét. Egy 1093-ra keltezett oklevél (...) tesz említést István pécsi püspökről.” – magyarázza Koszta László tanulmányában,²⁰ hogy István püspökhöz miért csak ez az egy adat került. Benczenlaitner pedig csak ennyit ír: „I. István 1070-től fogva egész az Krisztus születése 1100-ig.” Hasonló figyelhető meg Nána püspöknél is, akit Koszta szerint egy 1135-ös hamis oklevél említ csak. Két nagyobb eltérés azonban mindenképpen figyelemreméltó: I. Jób és III. Makár pécsi püspökök nem szerepelnek az újabb szakirodalomban, Benczenlaitnernél pedig szintén csak felsorolás szintjén. A *Katolikus Lexikon* azonban említést tesz arról, hogy egy Jób nevű megyéspüspök tevékenykedett Pécsen III. Béla uralkodása alatt, 1181-ben,²¹ III. Makárról ugyanakkor már nem szól. A Jób név a 10–12. században mind az egyháziak és mind a világiak körében egyaránt népszerű volt, „így nehéz azonosítani az ilyen néven szereplő klerikusokat” – állítja Koszta.²²

A másik lényeges különbség Manfréd pécsi püspök említésénél mutatkozik, aki viszont Benczenlaitner kéziratában nem szerepel. Manfrédet csak egy évre, 1306-ra választották pécsi püspöknek, de nem szentelték fel,²³ talán ezért maradhatott ki szerzőnkől és Kollernél is. Így I. Jóbtól II. György számbavételéig a pécsi püspökök sorszáma a két

---

19 SÜMEGI 2008. (Belső címlap recto és verso oldala.)

20 KOSZTA 2009. 62–63.

21 MKL VIII. 2003. 356–357.

22 KOSZTA 2009. 80.

23 KOSZTA 2009. 89.

A szöveg

A Pécsi Széki Templom püspökeiről rövid értekezés az 1000. évtől fogva az mostani 1832.-ig.²⁷ Azaz Szent István első magyarok királyától fogva bérekesztőleg egész I.²⁸

Ferenc ausztriai császár és magyarországi király idejéig.

Kivonná főtisztelendő Koller József, a Pécsi Széki Templom nagyprépostjának VII könyveiből, és szerzé magát a történetet 1799-től fogva folytatván az jelenkorig.

Benczenlaitner²⁹ Paulai Ferenc pécsi megyebéli pap, felsőmindszenti plébánus.

Szent³⁰ Jakab hava elsőn, 1832.

Pécsi püspökök:

- I. Bonipertus Krisztus születése 1000. évtől fogva egész az Krisztus születése³¹ 1036-ig.
- II. Maurus az 1036-tól fogva egész az Krisztus születése 1070-ig.
- III. I. István 1070-től fogva egész az Krisztus születése 1100-ig.
- IV. Simon Krisztus születése 1100-tól fogva egész az Krisztus születése 1134-ig.
- V. Nánaszeréről, Kálán vérségéből az Krisztus születése 1134-től fogva egész az Krisztus születése 1138-ig.
- VI. Marcharius vagy I. Makár az Krisztus születése 1138-tól fogva egész az Krisztus születése 1140-ig.
- VII. I. János az 1140-től fogva egész az Krisztus születése 1147-ig.
- VIII. Anthimius Krisztus születése 1147-től fogva egész az Krisztus születése 1160-ig.

---

²⁷ A szövegben eredetileg „*digik*” áll. A 19. századi kéziratoknál még mindig jellemző, hogy a zöngés és zöngétlen mássalhangzókat felcserélik, azokat nem következetesen használják. 1036-ig helyett „1036*igik*” szerepel. Az átiratban az alábbi minta alapján egységesítettem a sorszámokat:

1036igik = 1036.-ig

1408dik = 1408.

1252digtől = 1252.-től

1548-ik = 1548-ig.

A legtöbb helyen ragozott forma nélkül olvashatók az évszámok. A szöveg könnyebb olvashatósága és értelmezése érdekében kiegészítettem a megfelelő raggal őket. Pl.: „*Maurus, az 1036-tól fogva egész az Krisztus születése 1070<-ig>.*” vagy „*Ennek idejében Kapisztrán János 1456 <-ban> Vilok mezővárosban...*” stb.

²⁸ Az uralkodók, püspökök stb. nevei előtt található sorszámokat a mai helyesírásnak megfelelően római számra írtam át. Pl. „*első Ferenc*” helyett „*I. Ferenc*”.

²⁹ A vezetékneveket, tulajdonneveket meghagytam olyan helyesírással, ahogy a kéziratban szerepel. Pl. „*Rákoczy*”.

³⁰ A kéziratban eredetileg *Szen* szerepel.

³¹ A szerző a „...-től fogva egész az Krisztus születése” szavak gyakori ismétlődését szaggatott vonallal jelezte. Az átiratomban mindannyiszor feloldottam a rövidítést.

- IX. II. Makár 1160-tól fogva egész az Krisztus születése 1170-ig.
- X. I. Jób Krisztus születése 1170-től fogva egész az Krisztus születése 1182-ig.
- XI. III. Makár 1182-től fogva egész az Krisztus születése 1187-ig. Külömbféle oklevelekben aláíratva találatnak, más feljegyzésre méltó magát elé nem adá.
- XII. Kálánus Krisztus születése 1187-től fogva egész az Krisztus születése 1219-ig. Ez a tudós és tudományos férfiú egyszersmind Dalmáciának kormányozója volt. Legelső az ő személyére nézve, hogy érseki pallással³² élhessen, felékesítetett. Vagyon öröla az egyházi törvényben egy cikkely, vagysis kánon, mely kezdődik: „*Cum in juventute.*” Az esztergomi érseki székre sikeretlen hívatott. Többször irigységből a Római Széknél vádaltatott.
- XIII. Bartholomeus vagy Bertalan 1219-től fogva egész az Krisztus születése 1252-ig. Jakab aragóniai királynál négyszer volt követ gyanánt, akinek is András Magyarország királyának leányát, Jolántát hitvesül áltadta. Ő volt építője Ürög fölött való klastromnak 1225. évben. Őalatta történt hazánkba a tatárok berohanása 1241-ben. Burgundiában született, és rövid idő múlva, hogy püspöki megyéjét elhagyná, megholt, és kluniai³³ monostorban eltemette.
- XIV. Achilles 1252.-től fogva egész az Krisztus születése 1254-ig.
- XV. II. Jób Zah nemzetségéből 1254-től egész az Krisztus születése 1279-ig. Ezen püspök irtóztató vétkei miatt az esztergomi érsektől az hívek társaságából kirekesztetett, és IV. Sándor pápánál és ezt következőknél bevádoltatott. Rettenthetetlen,³⁴ erős természetű, katonás férfiú volt. Csehország Ottokár nevű király ellen való hadban Győr váránál mint kapitány megfogatott, mely után semmi további emlékezete nem találatik.
- XVI. I. Pál az 1279-től fogva egész 1302-ig vagy éppen 1307-ig.
- XVII. I. Péter 1307-től fogva egész az Krisztus születése 1315-ig. Üldöztetvén Miklós örkanonokja által csak tolnai főöspöröstnek nevezetett, és mind várából, mind templomjából kizáratott.
- XVIII. László Korog vérségéből 1315-től fogva egész 1345-ig.
- XIX. I. Miklós az 1346-tól fogva egész az Krisztus születése 1360-ig. Nagy erényű és szentségű férfiúnak különös kegyelmek és privilégiumok adattak a római pápától. 1351-ben Szent Livinus püspök és mártír ereklyeit Szent Benedek szerzetesei klastromjának Szent Bávó templomjából, Gandavából Pécsre magával hozván, azon Szűz Mária kápolnájába helyeztette, mely észak felé fekszik, amelyet maga építetett, és ahol el is temetett.
- XX. Vilhelmus – Vilmos 1360-tól fogva egész az Krisztus születése 1374-ig. Ezen püspök alatt Lajos királynak kérésére Orbán ezen nevezetű V. római pápa bulla nevű levele – 1. szeptemberről³⁵ 1367-ben – által minden szabad

³² Értsd: pallium. A szövegben többször előkerül a „pallás” alak.

³³ Ma: a clunyi apátság.

³⁴ A kéziratban: „*Rettenthetetlen*”.

³⁵ A kéziratban egy 7-es áll. 7=septem, vagysis szeptember.

tudományok egyeteme, az isteni tudományt kivéven, állítatott fel Pécs városában. Különös bőkezűségét mutatván az tudósok és tanítókhoz, az tudományoknak helyes előmozdítója lőn.

- XXI. Valentinus – Bálint 1374-től egész az Krisztus születése 1408.-ig. Thuz Jánosnak fia Lakról (vagy Chuz Ludbegről) VI. Orbán pápa által szent szabinai kardinális presbiternek választatott. Őalatta történt az legelső berohanása az törököknek Magyarországra. Ugyanide hozza Velencéről I. Szent Pál remete holttetemeit 1381. esztendőben. Bálint halála után az püspöki szék üresen marada 1410.-ig. Káptalan vikáriusa volt [...] ³⁶ Mátyás; a zágrábi püspök, Eberhardus pécsi templomnak kormányozóvá tétetett. Ursinus János, a Római Anyaszentegyháznak Szent Lőrincről neveztetett kardinális a Pécsi Püspökséget kommandába nyerte, soha mégis annak birtokát állandóul meg nem vehette.
- XXII. II. János 1410-től fogva egész az Krisztus születése 1420-ig. Haan János, Alber és Medvei Rudolf fia 1420.-ban a Zágrábi Széki Templomba áltvitetett. Őalatta Usk János pécsi prépost és vicekancellár jelen volt az egyházi gyűlekezetben Constantia városában.
- XXIII. Henricus 1420-tól fogva egész az Krisztus születése 1445-ig. Az előtte volt János püspöknek testvére. Őalatta olyannyira megromlottak a papságnak erkölcei, hogy midőn Marchiai Boldog Jakab ezeket istenes buzgóságával jobbítani akarná, a megyéből kiűzttetett 1437.-ben.
- XXIV. Kálnói András 1445-től fogva egész az Krisztus születése 1455-ig.
- XXV. II. Miklós 1456-tól fogva egész az Krisztus születése 1459-ig. Ennek idejében Kapisztrán János 1456-ban Vilok mezővárosban, mely a pécsi megyéhez tartozott, meghalt. A keresztények a törökökön győzedelmeskedtek. Miklós testamentomja által valami sommát hagyott, hogy a norinbergiak évenként azt Pécsre küldenék.
- XXVI. III. János 1459-től fogva egész az Krisztus születése 1472-ig. Pannonius Jánosnak neveztetett. Igen tudományos férfiú, ³⁷ az ő idejebeli leghíresebb költőpoéta. Mátyás király ellen való agyarkodó esküvése felfedezetvén, bujdosásában nyomorulton végezte életét. Holtteste két évig nem, utóbb mégis böcsületes szertartással eltemettetett.
- XXVII. I. Zsigmond 1473 ³⁸-tól fogva egész az 1505-ig. Ernst vagy Ernszt Zsigmonak [!] neveztetett, Ernst Hans megkereszteltetett zsidónak az fia, aki főtárnoki mesterhivatalt viselt, mely hivatalban Zsigmond fia, igen gazdag lévén, őtet követte. Későbbben, vagy gyanúból, vagy irigységből, tömlöcbe vettetett, és minden gazdagságától megfosztatott. Volt ő szépformájú és tekintetű férfiú. Ő alatta 1494-ben a pécsi megyének alsó részét a török csúnyául megrongálta.

---

³⁶ Nehezen olvasható szöveg.

³⁷ Eredetileg: „*férfiú*”.

³⁸ A kéziratban elírta a szerző: 1743 szerepel.

- XXVIII. I. György 1505-től fogva egész az Krisztus születése 1521-ig. Zathmár György váradi püspökből pécsi lön, innént az Esztergomi Érsekségre előmozdítatott.
- XXIX. Fülöp 1521-től fogva egész az Krisztus születése 1526.-ig. More Fülöp Lajos királynak *secretarius*a, titoknoka az mohácsi ütközetben halálosan megsebesítetvén, az futásban kimúlt e világból 1526-ban 29. augusztusban. A törökök győzedelmesek lévén, Pécs városát leégették, és az egész megyét igen rúttul megpusztították. Ezen alkalommal, midőn a pécsi kanonokok az templom kincsét bátorságosabb helyre vinni akarnák, Báthori István nádortól tőle megfosztattak.
- XXX. II. György neveztetett 1526-ban egész 1538-ig. Lekchei Sulyok György Zapolya királytól pécsi püspöknek neveztetik. Áltmenvén Ferdinánd királynak részire a püspökséget, megtartani parancsoltatik. Az Apostoli Széknek jóváhagyását vagy megerősítését mégis soha sem nyerhette. Midőn azután állhatatosan Zápolya király mellett maradna, Brodericus István Ferdinánd által neveztetett pécsi püspöknek, kinek az Apostoli Széktől Ferenc epifániai püspök adatott segédpüspöknek – *suffraganeus*nak – 1536.-ban. János király Sulyok György és testvérjeinek hív szolgálatjait megjutalmazni akarván, birtokot ajándékozta néki, de rövid idő múlva meghalálózván, sokáig birtokját nem használta. Őtet követte
- XXXI. IV. János 1538.-tól fogva egész 1540-ig. Ezéki Jánosnak kinevezése az Apostoli Szék által megerősítetett. Az 1540. évben az János király özvegye és árvaája réabizott, hogy őket mint követ Solyman török császárnál ajánlaná. Visszajöven ezen követségéből, minthogy a pécsiek a pogányoktól irtóznának, őtet a városból kizárták, és így bujában megholt. Halála után üres marada a pécsi püspöki szék, és minekutána a töröki hadisereg sikertelen segítséget várna a tolnai Duna partján a jég miatt, Pestet is sikertelenül ostromolnák, visszatérének. Solymannak visszatérése után Buda bevétellett, Pécs városát haszontalan ostromoltatván, önként maga hódult Ferdinánd kormányának.
- XXXII. Stanislaus – Szaniszló neveztetett 1541-től fogva egész az Krisztus születése 1548-ig. Váralyi Szaniszló fejevári prépost 1541. 20. októberben neveztetett Ferdinánd király által³⁹ pécsi püspöknek. Valpó vára 1543. 23. júniusban, azután Siklós a törökök fegyverének engede. Azután ismét Pécs városa minden külső segítségtől elhagyatván 20. júliusban a törökök által megszálltatott. Szaniszló püspök haszontalan védelmezését a városnak látván, a futásban kerese menedéket, és az árulásgyanútól magát megmenté. Mivel hogy püspöki székébe vissza nem mehetett, Szepes vármegyébe, a hazájába méne, ahol elsőben olvasókanonok, azután szepesi prépost lett, és 1548. 20. áprilisban elhunyt.
- XXXIII. II. Pál neveztetett 1548-ban az 1550.-ig. Gregorianecz Pál pécsi püspöknek 1549-ben, 12. decemberben Újlok Ferenc győri püspök és pozsonyi prépost

39 {neveztetett}. A szerző figyelmetlensége révén az ige kétszer került bele a mondatba.

kanonoki jövedelmet élelmére ada, azután a Zágrábi Püspökségre vitetett. Ennek idejében Luther eretnoksége Tolnán és Laskón a pécsi megyében hirdetett és első alapja tétetett.

- XXXIV. III. György 1550-től fogva egész 1552.-ig. Tompa György pécsi püspöknek neveztetett, és az Apostoli Széktől meg is erősítetett 4. júliusban 1550-ben, és 1552-ben kimúlván a világból, Zágrábi Széki Templomban eltemettetett.
- XXXV. I. Antal 1553-tól fogva egész az 1557-ig. Verantius, vagyis Vransich Antal pécsi püspök a Római Széknek helyben hagyásával lőn 4. augusztusban 1554-ben. Majdnem egész üdejét mint követ Constantinápolyban töltötte. Visszajövén, 1557. 19. novemberben egri püspöknek kineveztetett. 1564. esztendőben ismét másodszeri követségében méne Constantinápolyba Selym török császárhoz, és 1568. 17. októberben II. Maximilian császártól az Esztergomi Érsekségre emeltetett. Kardinális méltóságra is ajánltatott, de erre való kinevezése Rómában elhalasztván, bezára életét 1573. 21. júliusban. Vagynak kéziratmunkái, melyeket Dragonics familiája rendbe szedett, és Koller József pécsi prépostnál fenntartatnak. 1556-ban Sziget vára a törökök által erősen ostromoltatott, de az ostromlatoknak különös vitésége által megtartatott.
- XXXVI. IV. György 1557-től fogva egész az Krisztus születése 1563-ig. Draskovics György az tridentomi egyházi gyülekezetben jelen volt, amelyben mint szónok helyes beszédeket tartott, és minden végzéseit aláírta. Azután a Zágrábi Püspökségből Kalocsai Érsekségre emeltetvén méltónak találtatott az kardinálisok közé felvétetni. Helyes tudományán kívül az bővkezűségével is dicséretes. Őalatta az egész püspöki megye az durva törökök által elfoglaltatván. Pozsonyban a káptalannak valami képezését szerzé.
- XXXVII. II. András 1563-tól fogva egész az Krisztus születése 1568-ig. Dudith András az anyától Sbardelatus⁴⁰ hívatatott. Nagy tudományú férfiú volt. A tridentumi gyülekezetben jelen volt, és igen helyes beszédeket tartott. Püspöki hivataljának elején nagy lelkipásztori buzgóságot mutatván; azon káptalant, melyet Draskovits Pozsonyban felállított, Szigetvárra lehozni sürgeté, ő pedig maga minden házi eszközeit és vagyonát első lehozatta avval a szándékkal, hogy ottan magának illendő lakást építtetne. De fájdalom! Sziget vára a törököktől elfoglaltatván 1566-ban. 7. szeptemberben minden vagyonától megfosztatott, mely nagy kárát megélt többször keserű könnyekkel megsiratott. Ezen időtől fogva a pécsi megyének csak majdnem pusztá nevezete és titulusa fennmarada. Dudith 1567-ben harmadszori követségében Lengyelországban⁴¹ megházasodott, és mind⁴² püspökségétől, mind minden udvari hivataloktól és tisztségektől végbúcsút vett. Azután semminémű vállalású felekezethez ragaszkodván a második házassága után Varsóban meghalt 1589. 23. februáriusban.

---

40 Dudith András anyai ágon a velencei, nemes Sbardellati családból származott.

41 Eredetileg: „*Legyelországban*”.

42 Eredetileg: „*mint*”. Itt is megfigyelhető a zöngés és zöngétlen mássalhangzók felcserélése.

- XXXVIII. V. János 1568-tól fogva egész az Krisztus születése 1578-ig. Monoszloy János zágrábi prépost pécsi püspöknek neveztetik, és 1573-ban megerősítették. Innént lészen zágrábi püspök 1578-ban. Rudolf királynak pompás koronázáson jelen volt 1572-ben. Az lelki dolgokban az Esztergomi Érsekséget kormányozta és magára vállalta 1569-ben. A Pécsi Templomtól a törökök miatt távol élt. Negyven kálvinista miniszter vagyis prédikátor Hercegszöllősen egyházi gyülekezetet tartott 1576-ban.
- XXXIX. III. Miklós 1579-től fogva egész az Krisztus születése 1586-ig. Telegdi Miklós esztergomi nagyprépost az Apostoli Széktől a Pécsi Püspökségben megerősítették 1579. 15. májusban, és egyszersmind az Esztergomi Érsekséget adminisztrálta, vagyis kormányozta. Az ország elszóratott törvénycikkelyeit össze- és egybeszedegette, segítetvén Mossoczy nyitrai püspök által, és ki nyomtatta. Meghalt 1586-ban 22. áprilisban, és Szent Miklós templomjában, Nagyszombatban eltemettetett. A katolika hit⁴³ ebben a megyében igen nyomorult állapotban vala az ariánusok és luteránusok keveredése miatt. Az katolika papságnak maradványi, azaz három plébános, bitsérdi, berfosdi vagy berkesdi és pécsi – nyomorult állapotokról XIII. Gergely pápához írván – a pécsi plébánosnak, akinek majd kenyere sem volt, az élet fenntartására szabadságot kérnek, hogy papokat szentelhessen. A törököktől való félelem miatt püspöknek jelenlétének és lelki vigasztalásnak heányával voltak.
- XL. VI. János 1587-től fogva egész az Krisztus születése 1592-ig. Kutasy János az majdnem másfél esztendeig üres székre neveztetik, és megerősítették 1589. 30. januárban. Azután az Esztergomi Székre álttétetett. Ennek ideje alatt a Pécsi Széki Templom az törökök által lerontatott, amit meg is értenünk kellek a templom közép boltozatjáról, rongált fedeléről és elpusztított kápolnákról.
- XLI. VII. János 1592-től egész az Krisztus születése 1596-ig. Cserödy János tinniai, neveztetik pécsi püspöknek, és imént átköltözik az Egri Püspökségre. Ennek utána majdnem 130 esztendeig, egész az Radonay Mátyás püspökig kirekesztőleg a Pécsi Püspökségnek csak titulusa adatott, minthogy a török járma alatt volt.
- XLII. IV. Miklós neveztetett 1596-tól egész az Krisztus születése 1598-ig. Zelniczei Miklós szirmiai püspök Pécsi Püspökségre neveztetik. Meg nem nyervén az Apostoli Széknek helybenhagyását, a Zágrábi Püspökségre előmozdítatik 1598-ban, május holnapjában.
- XLIII. V. Miklós neveztetett 1598. esztendőben. Mikátzi Miklós tinniai, pécsi püspöki nevezettel tiszteltetik 1598. áprilisban, mely püspökséget még azon évben megváltoztatta a Várad Püspökséggel június holnapnak elején.
- XLIV. V. György 1598-tól fogva egész az Krisztus születése 1605-ig. Zalatnaky György váci püspök Miklóst⁴⁴ követte a pécsi megyében, és 1600-ban az

---

⁴³ Eredetileg: „*hitnek*”.

⁴⁴ Eredetileg: „*Miklosot*”.

- Apostoli Szék által megerősítették. Bocskay István tömlöcbe tette 1604-ben. Kiszabadulván, azon esztendőben Krakóban kimúlt a világból.
- XLV. VIII. János, Erdődy nevű az 1607. évre.
- XLVI. Ferenc hívatott 1607-ben egész az Krisztus születése 1608.-ig. Ergelius Ferenc boszniai püspök hívatatik Pécsi Püspökségre, amelyet a Veszprémi Püspökséggel felcserélt 6. december előtt, 1608-ban.
- XLVII. II. Péter 1608-tól fogva egész az Krisztus születése 1611-ig. Domitrovics Péter zágrábi prépostból lett pécsi püspök, és megerősítették 1610-ben, innént ugyan Zágrábi Püspökségre átméne nem későbbben, mint 15. júliusban 1611-ben.
- XLVIII. IX. János 1611-től fogva egész 1619-ig. Pyber János megerősítették 1613-ban, és általmégyen a Váradi Templomba 23. május előtt, 1619-ben.
- XLIX. VI. Miklós neveztetett 1619-től 1621-ig. Dallos Miklós minekelötte az Apostoli Széktől megerősítettett volna, a váci székre átköltöze 2. október előtt, 1621-ben.
- L. Tamás neveztetett 1621-ben, és marada egész az Krisztus születése 1625-ig. Balásfy Tamás boszniai tisztelt püspök Miklóst követi, és 1625-ben, 25. március előtt másvilágra költözik.
- LI. III. Pál 1625-től fogva egész az Krisztus születése 1628-ig. Dávid Pál tinniai püspök az meghalása⁴⁵ előtt átlép a váci püspöki méltóságra 1628-ban, július 18-án.
- LII. VI. György 1628-tól fogva egész az Krisztus születése 1630-ig. Draskovics György esztergomi kanonok következett III. Pál után, megerősítése után 1629-ben általmégyen a Váci Püspöki Hivatalra.
- LIII. Benedek 1630-tól fogva egész az Krisztus születése 1637-ig. Vinkovics Benedek zágrábi prépost, megerősítettett pécsi püspök, ugyan zágrábi püspökké tétetik 2. május előtt 1637-ben.
- LIV. X. János 1637-től egész az Krisztus születése 1639-ig. Cseh János miszlai prépostból pécsi püspök, még 2. augusztus előtt, 1639-ben e világból kiköltözött. Ennek idejében sok külső Krisztus evangéliomát prédikáltak, és pénzért ezen szabadságot a törököktől kellett venniük.
- LV. II. István 1639-től fogva egész az Krisztus születése 1642-ig.
- LVI. Magyarbéli Bosnyák István bozsoki prépost Pécsi Püspökségről a veszprémi elmozdítottattott. Ezen időbéli nyomorult állapotját a kereszténységnek bőven megírja Kázy.
- LVII. Albert neveztetett 1642-től fogva egész az Krisztus születése 1643-ig. Cziglédi Albert tiszteletbéli noviai püspök a pécsi megyére való megerősítése előtt meghalt 20. november felé, 1643-ban.
- LVIII. VII. György 1643-tól neveztetett egész az Krisztus születése 1644-ig. Fohronczy Zelepcsényi György tiszteletbéli csanádi püspök Albert után kö-

---

⁴⁵ Eredetileg: „meghagyása”.

vetkezett a pécsi megyében. A Rákocziak ellen a budai török vizír⁴⁶ küldetett békességeszközlés okáért, helyesen végbevitt munkálódásáért. 5. augusztusban, 1644-ben a Veszprémi Püspökséggel és királyi kancellár méltósággal ajándékozott meg. Végre az Esztergomi Érsekségre emeltetni méltónak találtatott.

- LIX. VIII. György 1644-től fogva egész 1648.-ig. Zechenyi György csanádi püspök, Boldogságos Szűz Mária prépostja Újhelyről. Esztergomi kanonok pécsi püspöknek neveztetett és megerősített 6. májusban 1647-ben. Átmegyén a Veszprémi Püspökségre nem később 20. áprilisban, 1648-ban. Végre Esztergomi Érsekségre magasztaltatott.
- LX. IV. Pál 1648-tól fogva egész az Krisztus születése 1658-ig. Hoffman Pál esztergomi nagyprépost a Pécsi Templomra neveztetett és megerősített 1655. 2. augusztusban. Előremozdítottatik a Veszprémi Püspökségre 1658. 24. januárban. Ezalatt a török a németeknek a vallásokat gyakorolni megengedé, hogy sem az ő vetekedőinek.
- LXI. XI. János 1658-tól fogva egész az Krisztus születése 1668-ig. Salix János tiszteletbéli corbaviai püspök, vellehradi apátúr megerősített 1661-ben, meghalt nem később, mintsem 1668. Ez a püspök minden jövedelmeit és javait a megyének, Petheő Lászlónak, Kiskomárom várkapitányának átengedé kétszáz magyar foréntokért és egy török szőnyegért! Ezen időben a császáriak a törökök ellen Pécs felé indulának, és az eszéki⁴⁷ hidat Zrínyi leégette.
- LXII. XII. János 1668-tól fogva 1676-ig. Gubasóczy János az esztergomi hegyről neveztetett Szent Tamás prépostja, megerősített 1670. 17. novemberben. Átmegyén a Váci Püspökségre nem később, mint 29. májusban, 1676-ban.
- LXIII. V. Pál 1676-tól egész az Krisztus születése 1687-ig. Szécsényi Pál I. remete Szent Pál szerzetéből János után következett 29. márciusban, megerősített 1678. 18. áprilisban. Átvitetett a veszprémi megyébe, minekutána egy esztendővel előbb, 1686.-ban Pécs városát a török járomtól megszabadítva látná 130 esztendei fogsága után.
- LXIV. Mátyás 1687-től fogva egész az Krisztus születése 1703-ig. Radanay Mátyás Ignác választott scardonai püspök, szalavári apátúr Pál után következett, Rómában felvétetik, proconizáltatik, de a bullák el nem küldettek. Sokféle gonoszságokról vádoltatik, a püspökségre méltatlannak és a székesegyház kormányozására alkalmatlannak ítéltetik. 1696-ban letéttetik, és Dolni István esztergomi nagyprépost helyébe tétetik 15. decemberben. De ezt az Apostoli Szék helyben nem hagyván, végtére több kérésire maga Radonay püspöknek, a császárnak is közbenjárása által, 1699-ben, 7. szeptemberben megerősítetik. Az ariánusokat az egész megyében megtérítette, Leopold magyarországi király által örökös főispányi hivatalt a Pécsi Püspökséghez tartozandó Tolna vármegyében az ő személyére nézve ennek a templomnak visszaadá. Katonás férfit, a templom jogainak és az keresztény katolika vallás terjedésének erős

---

⁴⁶ Értsd: vezérhez.

⁴⁷ Eredetileg: „eszéki”.

védője. A világiakkal kellett neki pörbe szállani, kik az templomhoz tartozandó jószágokat visszatartották. És midőn ily sok és nagy dolgokat mindenkettől elhagyatván, az legnagyobb szegénységben egész püspöki ideje alatt végezze, 1703-ban, életének 73. évben, 19. április előtt e világból elköltözött. Ezen püspök alatt 1690-ben 19. januáriusban a rácok, vagyis göröghitűek a katolikusokkal egyezséget tartani esküvének, melyet megtartván a városból számkivetettek. Ismét, 1692. 7. áprilisban a pécsi város nyilvanságos és pompás fogadást téve, és magokat lekötelezék, hogy másféle vallású embereket a határookban nem tartandanak. Végtére megtilták, hogy lakosai semminémű házasságra akármiféle eretnekekkel össze ne keljenek, azon büntetés alatt, hogy az ilyen tett által minden pör nélkül minden örökségétől kizárattassék. Már most az idő szellemeként ezen fogadások mind Krisztus lelkével meg nem egyezők, meg nem tartatnak.

- LXV. II. Ferenc 1703-tól fogva egész az 1732-ig, Nesselrode Ferenc római birodalmi⁴⁸ gróf, fejevári prépost Mátyás után következett, és 1710-ben megerősítettet. Érseki pallásért sikertelen folyamodott a Római Székhez. Megyebéli egyházi gyülekezetet, vagyis zsinatot tartott 1714. 26. februárban. 1711-ben Patachich György Bosznia püspök által diakónus és papnak, Csáky Imre kalocsai érsek által pedig püspökké felszenteltetett. József római császár és magyarországi király a pécsi püspököket törvényes illető Baranya vármegyei főispányi hivatalba Nesselrode Ferencet és őt követközendőit megerősítette. Majdnem egész püspöki ideje alatt az nemes káptalannal, Baranya vármegyével és pécsi várossal pörben volt. 1732. 29. szeptemberben harmincévi fáradsági után kimúlt e világból, minekelőtte 26. májusban segédpüspöknek – *coadjutor* – Toronyi és Sziklásvölgyi Antal Kázmér nevezetett volna. 1704-ben az Rákoczy-zűrzavar, későbbben az törököknek kiküszöbölése után a rácok által jobbadán a pécsi megyének minden templomai feldúlattak és kiraboltattak.
- LXVI. II. Antal 1732-től fogva egész 1734-ig. Toronyi és Sziklavölgyi nevű Római Birodalomnak grófja, belgrádi püspök pécsi segédpüspöknek nevezetetik, és 1733-ban a püspöki méltóságban megerősítettik. Midőn mindjárt püspökségének kezdetén az reá bízott nyájának idvességére nem kevés hasznos rendelkezéseket tenne, korán való halála által az életből ragadtatott Bécsben, Ausztriában 1734. 25. decemberben.
- LXVII. Alvarus 1735-től fogva egész az Krisztus születése 1739-ig. Cinfuegos Alvarus a Római Székesegyháznak Szent Bertalanról nevezetett kardinális királyi hegynek érsekje, Pécsi Püspökségnek adminisztrátorjának nevezetetik 1735. 25. márciusban. Ugyanazon esztendőben a Római Széknek helyben hagyását és erősítését Breve levele által megnyeré 15. novemberben. Mint-hogy külömbféle akadályok miatt a pécsi megyében jelen nem lehet, Zsigmond gróf Berényi tiszteletbéli malliai püspökre bízta mind⁴⁹ püspökségé-

⁴⁸ Eredetileg: „*birodalmi*”.

⁴⁹ Eredetileg: „*mint*”.

nek, mind két vármegyének gondviselését, és még élt, levele által 1736. 7. áprilistról megbizattatván, a megyét kormányozta. Ezen időben, tudniillik 1736. 16. decemberben ezen megyének az papi jószágok királyi biztosok által felosztottak, és most is fenntartatik. Meghalt Alvarus Rómában 1739. 19. augusztusban.

- LXVIII. II. Zsigmond⁵⁰ 1739-től egész az Krisztus születése 1748-ig. Karancsberényi Berényi gróf Zsigmond, bodoki örökös, malliai püspök, császári és apostoli királyi belső titkos tanácsos nevezetett pécsi püspöknek, és az Apostoli Széktől a Malliai Püspökségből a pécsire áttéttetett 1741. 12. januárban, és a jubileumnak hirdetésével azon esztendőnek március holnapjában kezdé e püspökségben lelki törvényhatóságát gyakorolni. Sokat, ami nyájnak idvességére és az egyházi rendtartásnak tökéletesedésére⁵¹ szolgáltak, helyesen parancsolá. Az érseki pallásnak viseletéért XIV. Benedek római pápához oly szorgalommal folyamodott, hogy már legnagyobb reményesége volna, de az hamari halál, mely Zsigmondot 1748. 25. szeptemberben e világból ragadá, iparkodásinak majdnem megért gyümölcsseit letöré.
- LXIX. IX. György 1751-től fogva egész az Krisztus születése 1777-ig. Klimó György választott noviai püspök, apátúr, esztergomi kanonok, császári és apostoli király udvari tanácsosa és az nagyméltóságú magyar kancelláriánál *referendarius* három esztendeig megürült Pécsi Püspökségre kineveztetik 1751. 30. júliusban, és ezen esztendőben 15. novemberben megerősítették. 1752. 5. márciusban Klobusitzky Xavér Ferenc kalocsai érsek által püspöknek felszenteltetett Pesten. Az palással való élését és a keresztnek maga előtt való hordozását, az érseki díszességeket ő az első az ötöt következő püspökökre nézve, dicsőséges Mária Terézia magyarországi királynénak közbenjárása által az ő templomába behozta 1754-ben. Visszaállítván az evangéliumi erkölcsi tudományt, a tudományokat és tudósokat bőv adakozása által segítettén, válogatott könyvekből nyilvánosságos bibliotékát a maga püspöki lakásában mindenkinek hasznára szerezvén. A papságot mind tudományára, mind erkölcsre nézve legjobb karba hozván, sok templomokat és plébániaházakat építvén, a széki templomot gazdag ruházatokkal felékesítvén, a nevendék papságnak sokszorozására és nagyobbítására nem megvetendő sommát ajándékozván, lelkipásztori hivataljának dicséretesen megfelelvén, az Apostoli Széknek és dicsőséges királynénak nem közepszerű kegyelméjét a koporsóig megtartván. Ezekre nézve örök emlékezetre méltó, az utolsó és hosszas betegségben az keresztényi állhatatosságnak és békességes tűrésnek helyes példáit mutatván 1777. 2. májusban másvilágnak született, és Krisztus testéről nevezetett kápolnában, amint bémégyn az ember, jobbkézfelé, eltemettetett.
- LXX. VI. Pál 1780-tól fogva egész 1799.-ig. Gróf Eszterházy Pál László I. re-

---

⁵⁰ Eredetileg: „Zsigmon”.

⁵¹ Eredetileg: „tökéletesedésére”.

mete Szent Pál szerzetesek, volt néhai generálisok [...] ⁵², tiszteletbéli sebastianopolitanus püspök az pogány tartományokban, váci templomnak nagyprépostja és kanonokja, gróf Migazzi Christoph kardinális és a váci megye örökös adminisztrátornak a lelki dolgokban vikáriusa. György halála után három esztendővel, 1780-ban az apostoli felségtől pécsi püspöknek kineveztetett, és az Apostoli Széktől megerősítettet 1781. április elein, és az érseki pallással is megtiszteltetett. Kormányát kezdé 29. májusban, reá következő napon a pallást viselé. Szent Faustinusnak ereklyeit magával hozta, és a katekombába helyhezette. Több idvességes rendelései után, melyek a buzgóságra és ájtatos életre vezérelendők mind az egyházi, mind a világi hívekre nézve, és Szent László tiszteletére újonnan felépített templom és kastélya után, az ájtatosságnak és békességes tűrésnek példáit mutatván legfájdalmasabb kö- és homokbetegségben kimúlt e világból Mohácson 7. novemberben 1799-ben, és az ő Pécsi Széki Templomában holttetemei eltakarítottak. Pál halála után a megüresült megyében *generalis vicarius* lön Szányi Ferenc választott dulcinai püspök és nagyprépost, aki minekutána 1801-ben rozsnói püspökségre emeltetett volna, őtet a vikáriutasságba követte Pethő József felszentelt methoni, választott pedig driveszti püspök, Pécsi Széki Templomnak olvasókanonokja, és pécsi vártól neveztetett Keresztelő Szent János prépostja.

- LXXI. Márton neveztetett 1807. évben. Görgei Márton esztergomi kanonok és [...] ⁵³ vikárius Pál püspök halála után nyolcadik esztendőben pécsi püspöknek neveztetett, minekelőtte az apostoli szék által megerősítetne, és a püspökségének eljövetele előtt, a kinevezése után egy holnappal ⁵⁴ meghalt Budán.
- LXXII. József 1807.-től fogva egész az Krisztus születése 1825.-ig. Király József tisztelt taumatzai püspök, esztergomi kanonok országgyűléséhez való követségében őfelségétől, I. Ferenc ausztriai császár és Magyarország királyától pécsi püspöknek neveztetett, a Római Széktől megerősítettik, és azon évben, 1807-ben, 21. novemberben püspöknek felszenteltetett. Pécsi megyének kormányát kezdé 1808. 25. márciusban. Ezen esztendőben 26. márciusról az alatta való papságot atyai szeretettel meginté, hogy egyházi emberhez illendő viselettel légyenek. 1810-ben az egész megyét kanonika szertartással meglátogatván minden hit és erkölcsi tudományban híveit oktató, és az bér-málás szentégét kiszolgálá. 1822-ben zsinatot tartott, és ugyanezen esztendőben Pozsonyban, a nemzeti zsinaton jelen volt egész végig. Jótermetű, erős és igen józan értelmű magyar férfiú volt, a papságot szerette, és böcsületét fenntartani igyekezett. A mohácsi ütközetnek emlékéért fenntartotta azáltal, hogy évenként 29. augusztusban három prédikációt és isteni szolgálatot tartani örök időkre rendelt. Harminc nemes ifjúknak nevelésére és tanítására akár ezek Győrött, akár Komáromban iskolában járjanak, 207000 forinti

⁵² Itt valószínű kimaradt egy szó.

⁵³ A kéziratban a következő rövidítés szerepel ezen a helyen: „Ghs”.

⁵⁴ Nehezen olvasható, talán: „*holnapbal*”.

fundációt letett. Az esztergomi nagyoltár óriási képre 16000, az templom épületjére pedig 4000 forintot hagyott. Így tehát minden fényűzés nélkül takarékosan élvén, nem csak atyafiai iránt, hanem az egész hazának hasznos és adakozó lett, hogy méltán felőle főtisztelendő Miskolczi András pécsi kanonok az halotti beszédében mondhatta: meghalt jó öregségben, teljes napokban és gazdagságban és dicsőségben, *Paralíp. I.29:28.*,⁵⁵ és megmutatta mely érdemes volt ezen dicséretre az elhunyt püspökünk 25. augusztusban, 1825-ben. Füreden, ahová egészségnék okáért utazott, 1825. 17. júliusban kimúlt e világból életének 89., püspökségének 18. esztendejében. Lelketlen tetemei, belrészei ugyan Tihanyban, teste pedig Pécsen, a kriptában eltemették. Régenten a püspökök és kanonokok a templomban temetkeztek, ezen püspök alatt evégre kripta az idő szellemeként rendeltetett. Őalatta meghalván Petheő József [...] ⁵⁶ vikárius, ezen hivatalt viselte gróf Eszterházy László, ki rozsnyói püspökségre 1801-ben emeltetvén, őtet követte Juranics Antal, ki királyi tanácsos és későbbben győri püspök lón. Ezt a vikáriatusságra követte Vízér Bálint, kinek halála után ezen hivatalt viselte Koller József nagyprépost. Az megüresült pécsi szék után mint ⁵⁷ káptalanbeli vikárius meghagyott ezen dicséretes az tudományáról és adakozásáról híres férfiú, amely hivatalban az következőzendő püspök is megerősítette, és midőn ezeket 1832.-ba május holnapjában feljegyzém, még életben vagyon és 87 esztendő.

LXXIII. Ignác kérettetett 1827-ben a mostani 1832.-ig. Nagyméltóságú főtisztelendő Négyessi Bárá Szepessy Ignác őexcellenciája, belső titkos státusztanácsos, a széptudományoknak, bölcselkedésnek és isteni tudományoknak doktora, Erdélyországi püspök, a Pécsi Püspökségre I. Ferenc ausztriai császár és magyarországi király által hívatatit május vége felé, 1827-ben. Megerősítettvén XII. Leó római pápa által, új templomjának kormányát kezdé 13. márciusban 1828-ban. Magamagát beiktatván mindég fényes nappal és kedvező időben, első nap deák, ⁵⁸ második nap magyar beszédekét két, sőt, három szónál hosszabbakat tartta, tömve a Szentírás és Szentatyák szavaival, hogy méltán az emlékezet csudájának mondhattuk. Az őtet megelőző hírt tudományáról, buzgóságáról és adakozásáról megvalósítja. Az előtte volt dicséretes püspököket, mindannyit fölülhaladja. Az én csekély ítéletem szerint különös szentségű I. Miklóshoz, az hitet előmozdító, buzgó Radonay Mátyáshoz, az tanítók eránt adakozó Vilmoshoz, épületeket és fundációkat szerző IX. György és előtte való Józsefhez méltán hasonlítottat. Mindeneket maga végez, keveset fontos dolgokban másra bíz, soha akarattal dolgait el nem hagyja. A szépműveket, tudományokat, valamennyit esméri, böcsüli, és azokban gyermekségétől fogva igen jártos. Hosszú éjtszakákig folytatja tanulását, egy ebédrel és rövid álommal megnyugszik. Minden egyházi könyvek, sőt, minden törvénybéliek és a gyógyszer tudomány is előtte esméretes. A tanítóknak és munkásoknak

⁵⁵ *Krónikák I. könyve (I. Paralipomenon).*

⁵⁶ A kéziratban a következő rövidítés szerepel ezen a helyen: „Ghs”.

⁵⁷ Eredetileg: „mind”.

⁵⁸ Eredetileg: „diák”.

díját soha nem halasztja. Ezekon kívül felséges ésszel és tartós emlékezettel bír, mindeneket ért, mindeneket tud, és az keresztényi erkölcsiségnek első példája. 1829-ben és 1830-ban bátor beteges lévén az egész megyéjét meglátogatta, nagy költséggel ezen *Canonicaí Visitanak* aktáit négy példányban leírattván, mindenütt a népet oktattván, az arra való híveket bérmálván, és adakozásának jeleit maga után hagyván. Több pásztori levelekben az alatta való papságot az erkölcsre és az nevendékeknek oktatására izgatván, mely végre énekeskönyveket minden plébániának maga nyelvén és önmagától honi⁵⁹ nyelven szerkesztetett, katekizmust több példányokban osztogatott. A Pécsi Széki Templomnak gyönyörű tekintetet szerzett. Több iskolaházakat újonnan építtetett. Plébániaházakat, templomokat újíttatott. Örök emlékezetet érdemel tőle egészen újonnan épült és alapított líceumja, és azon kívül ugyan Pécs városában megvett Paulinus klastromja templomjával együtt, melynek helyreállítása több ezerekbe kerül. Így magától úgyszólván a legszükségesebbeket megtagadván a közönségnek kimondhatatlan áldozatokat téssen, és midőn ezeket május hónapjának közepén írnám, másodsor atyaképpen meglátogatja Tolna vármegyét mindenütt prédikálván és bérmálván. Őalatta az Ferenc király 4. hitvесе és fia V. Ferdinánd, atya életében, magyarországi királynak koronáztatott Pozsonyban 1830-ban. Ezen és ott tartatott országgyűlésen jelen volt. 1831-ben az püspöki jószágokban az epemirigy, vagyis az úgynevezett kolerabetegség kiütött, melyben oly szorgalmatosan az jobbágyai iránt viseltetett, hogy majd nem semmi alkalmatlanságát érezné. És mindezeket cselekedte az adakozó, tisztaéletű, széptermetű Ignác püspökünk 52 esztendő, nem egész 5 évnek nálunk való léte alatt! Az hitnek, hazának, királynak éljen a legkésőbb ideig boldogul!

Voltak tehát 1000. évtől fogva egész 1832.-ig a pécsi megyének újabb, Lendvai jobbítása szerént 72 püspöke, s tudniillik:

János: 12
György: 9
Miklós: 6
Pál: 6
Makár: 3
Ferenc: 2
Antal: 2
Péter: 2
István: 2
András: 2
Job: 2

---

⁵⁹ Eredetileg: „honyi.”

Zsigmond: 2
Bonipertus: 1
Maurus: 1
Simon: 1
Nána: 1
Anthimius: 1
Calanus: 1
Bertalan: 1
Achilles: 1
László: 1
Vilmos: 1
Bálint: 1
Henrik: 1
Fülöp: 1
Szaniszló: 1
Tamás: 1
Benedek: 1
Albert: 1
Mátyás: 1
Alvarus: 1
Márton: 1
József: 1
Ignác: 1 Éljen!

Római Anyaszentegyház kardinálisa volt kettő, úgymint Bálint 1374-ben és Alvarus 1735-ben. A pécsi megyének plébániái szám szerint 156, az katolika híveknek száma szerint elhelyeztetve és a plébánus urak nevei és tisztségei:⁶⁰

Plébániák	Plébánusok	Kat. száma
1. Földvár–Mezővár	Egyed Antal esp. Tolna vármegye [...]	8912
2. Szekszárd	Aigl Pál esp. [...]	6419
3. Mohács	Sáríts András esp. kanonok [...]	5845
4. Tolna	Gáspár János	5261

---

⁶⁰ A kézírás itt, az utolsó lapon már nehezen olvasható. A szerző minden bizonnyal nem akart új lapot kezdeni, és így a fennmaradt féloldalmi helyet, hogy kifejezen, minél szűkösebben próbálta betölteni.

5. Paks	Daroczi Zsigmond [...]	4798
6. Valpó	Gollibovics Pál	4789
7. Bátaszék	Hesz József	4759
8. Egerág	Vlasits György [...]	4063
9. Ozora	Tűzkő Sándor	4009
10. szabad királyi város Pécs	Gerdenits István [...]	[...]
Sz. Agost.		
11. Zomba	Lukáts György	3305
12. Izsép	Szokoli Lukács	3303

KÉPJEGYZÉK

1. kép Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya, Kézirattár

FORRÁSOK

- PEK TGYO Kt Pécsi Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya, Kézirattár

BIBLIOGRÁFIA

- BRÜSZTLE 1876–1880 BRÜSZTLE József: *Recensio universi cleri dioecesis Quinque ecclesiensis, distincte a tempore amotae cum exitu seculi 17-mi tirannidis turcicae, restitutaetque in his partibus tranquillitatis, usque ad praesens tempus, commentariis historicis illustrata*. Tom. I–IV. Quinque-Ecclesiis, 1876–1880.
- FEDELES 2009 FEDELES Tamás: A 14. század derekától Mohácsig. In: *A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. FEDELES Tamás, SARBAK Gábor, SÜMEGI József. Pécs, 2009. 109–155.
- FEDELES–SARBAK–SÜMEGI 2009 Előszó. In: *A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. FEDELES Tamás, SARBAK Gábor, SÜMEGI József. Pécs, 2009. 7–9.
- JAKÓ–MANOLESCU 1987 JAKÓ Zsigmond – MANULESCU Radu: *A latin írás története*. Budapest, 1987. (<http://mek.oszk.hu/03200/03226/html/jako25.htm>) [2015.05.23.]
- Kassai 1833 KASSAI József: Szirmasztató ’s gyökeresző magyar-diak szó-könyv, a’ mely a’ magyar szókat gyökeröknél-fogva, nyelv-tanítólag, ’s ítéletesen adja-elé. Pestenn, 1933. (<http://tinyurl.com/q6mprpr>) [2015.05.24.]
- KOLLER 1782–1812 KOLLER, Josephus: *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*. Tom. I–VII. Posonii–Pestini, 1782–1812.
- KOSZTA 2009 KOSZTA László: A 14. század közepéig. In: *A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. FEDELES Tamás, SARBAK Gábor, SÜMEGI József. Pécs, 2009. 57–109.

- MKL *Magyar Katolikus Lexikon*. I–X. Főszerk. DIÓS István. Budapest, 1993–2005.
- PÉTER 2003 PÉTER László: *Irodalmi szövegek kritikai kiadásának szabályzata*. In: *Bevezetés a régi magyarországi irodalom filológiájába*. Szerk. HARGITTAY Emil. Budapest, 2003.
- SCHMELCZER-POHÁNKA 2012 SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: „Boldog idők! Amikor az értelem intézményekben támogatásra lel. (...) Egyik fény gyűjtja a következőt.” *A pécsi püspöki könyvtár története. 1774–1945*. (A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 10.) Pécs, 2012. 102, 288.
- SÜMEGI 2008 *A Pécsi Egyházmegye ezer éve*. Szerk. SÜMEGI József. Pécs, 2008.
- VARGA 2009 VARGA Szabolcs: Mohácstól a hódoltságig. In: *A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*. Szerk. FEDELES Tamás, SARBAK Gábor, SÜMEGI József. Pécs, 2009. 155–163.